

Hyvinkään Kaukasten linnustoselvitys 2009

Juha Honkala
Seppo Niiranen

KESKI- JA POHJOIS-UUDENMAAN LINTUHARRASTAJAT APUS RY. 2 | 2009

ISBN 978-952-67615-0-3

Kannen kuva: Keravanjoen yläjuoksulta, Kaukas. Seppo Niiranen.
Raportin kuvat: © Juha Honkala, Seppo Niiranen

SISÄLLYS

1	Johdanto.....	4
2	Tutkimusalue- ja menetelmät.....	5
	2.1 Tutkimusalueen kuvaus.....	5
	2.2 Linnustokartoituksen suoritus	6
3	Tulokset.....	8
	3.1 Euroopan unionin lintudirektiivin lajit.....	9
	3.2 Uhanalaiset lajit.....	10
	3.3 Jokivarren EU D1- ja uhanalaislajit.....	11
	3.4 Keravanjokivarren linnut Kaukasten alueella.....	12
	3.5 Kaukasten metsäalueen EU D1- ja uhanalaislajit.....	13
	3.6 Kaukasten metsäalueen linnut	13
	3.7 Muita huomionarvoisia lintuja Kaukasten alueella.....	14
	3.8 Liito-orava Kaukasten jokivarressa.....	15
4	Johtopäätökset ja suositukset	16
	Lähteet	17
	Liitteet.....	18
	LIITE 1 (1/4).....	18
	LIITE 2 (2/4).....	19
	LIITE 3 (3/4).....	20
	LIITE 4 (4/4).....	21

1 Johdanto

Hyvinkään Kaukasten pesimälinnuston selvitys tehtiin Kaukasten asukasyhdistys ry:n tilaamana työnä. Työn painopiste oli EU:n direktiivilajeissa ja uhanalaisluokituksessa huomioituissa lintulajeissa sekä muissa vähälukuisissa lintulajeissa. Alueella elävien lajien parimääriä ja elinalueita selvitettiin kolmella kartoituslaskennalla 14.5.-21.6.2009. Parimääriä ja elinalueita tulkittaessa hyödynnettiin myös kartoituslaskentojen ulkopuolelta ilmoitettuja havaintoja (BirdLife Suomi, Tiira-lintutietopalvelu), sekä Keski- ja Pohjois-Uudenmaan lintuharrastajat Apus ry:n havaintoarkiston tietoja. Lisätietoja useiden lajien esiintymisestä, pesinnöistä ja kannanvaihteluista saatiin Kaukasten kylässä asuvalta Rainer Salolta. Luonnontieteellisen keskusmuseon Rengastustoimistosta saatiin tiedot alueella rengastetuista linnuista, joita tietoja hyödynnettiin raporttia kirjoitettaessa. Selvityksestä ja raportoinnista vastasivat Keski- ja Pohjois-Uudenmaan lintuyhdistys Apus ry:n jäsenet, luontokartoittaja Juha Honkala ja ornitologi Seppo Niiranen.

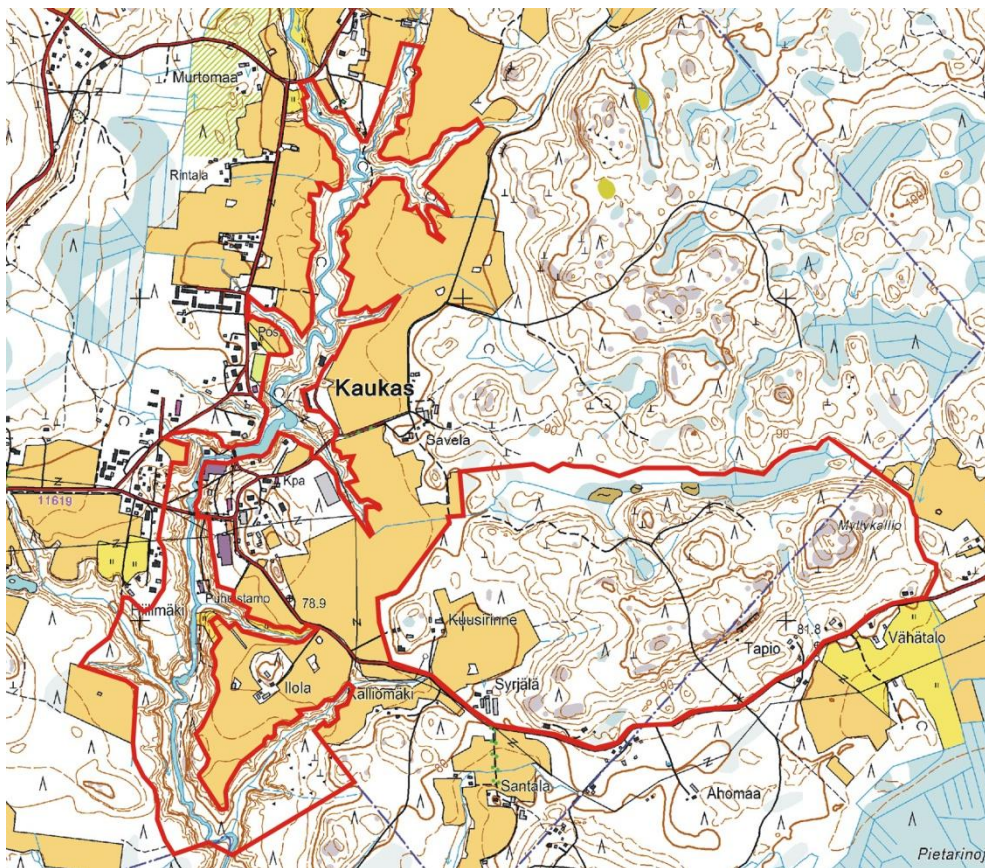

Näkymä Keravanjokivarren luonnonsuojelualueelta. JH.

2 Tutkimusalue- ja menetelmät

2.1 Tutkimusalueen kuvaus

Kaukasten kylä sijaitsee Hyvinkään kaupungin kaakkoispuolella, linnunteitse noin kahdeksan kilometrin päässä kaupungin ydinalueesta. Kylä lähiympäristöineen on vanhaa maaseutumaisemaa. Kylän keskustassa, sen läpi laskevan Keravanjoen jokikäytävän partaalla, on jonkin verran eri-ikäisiä teollisuusrakennuksia. Jokikäytävän luonto tutkimusalueella on luonnontilaista tai luontaisenkaltaista, ja etenkin kylän pohjoispuolella monin paikoin kulttuurivaikutteista. Vallitsevat luontotyypit jokikäytävän alueella ovat erilaiset rehevät metsät, lähinnä tuore lehto ja lehtomainen kangas. Jokikäytävän luonnon erityispiirteinä on maaperän rakenteesta johtuvat jyrkkäreunaiset sivuhaarojen notkot, ns. raviinit. Näiden raviinien metsäpohja on altis kulumiselle. Kylän eteläpuolella osa jokilaaksosta on rauhoitettu luonnonsuojelualueeksi. Jokivarren luonto on mm. suurista kuusista ja järeistä haavoista johtuen vaikuttavan komeaa. Jokikäytävän linnustoon kuuluu niin vaateliaita havumetsien lajeja (pyy, tiltalti, puukiiپیjä) kuin rehevien lehtimetsienkin lintuja (harmaapäätikka, mustapääkerttu, pyrstötiainen). Monipuolisen lintulajiston lisäksi Kaukasten jokikäytävää asuttaa liito-orava.

Kuva 1. Kaukasten linnustotutkimusalueen rajaus.

Keravanjokivarren lisäksi tutkimusalueeseen kuului Kaukasten kylän itäpuolinen laajahko metsäalue, josta osa ulottuu Mäntsälän kunnan puolelle. Alue on pinnanmuodoiltaan vaihteleva: korkeimmalle nousevat Myllykallio ja Tapijon talon pohjoispuolen kallioalue, näiden ympärillä on notkoja ja painanteita. Alueen met-

sät ovat suurimmaksi osaksi nuorehkoja talousmetsiä. Myllykallion lakialueen männikkö ja itä- ja eteläpuolinen kuusivaltainen kangas ovat alueen metsistä vartuneimpia. Tutkimusalueen pohjoisraja kulki itä-länsisuuntaista, ojitettua korpijuottia pitkin. Ojitetun korven alueella on kolme märkää ja rehevää suolaikkua. Alueen lintulajistoon kuuluvat mm. kurki, varpushaukka, kehrääjä, pohjantikka ja tiltalti, joka esiintyy alueella runsaslukuisena.

2.2 Linnustokartoituksen suoritus

Kaukasten alueen pesimälinnusto laskettiin kartoitusmenetelmällä soveltaen maalintujen kartoituslaskentaohjeita (Koskimies & Väisänen 1988). Linnustoselvityksen painopiste oli EU:n lintudirektiivin lajeissa, uhanalaislajeissa ja muissa vähälukuisissa lajeissa. Edellä mainittujen lajien etsinnässä käytettiin apukeinona linnun soidinäänen tai kutsuäänen toistamista kannettavan soittimen ja kaiuttimen yhdistelmällä (mp3-soitin ipod + kaiutin). Tällä tavoin tehostetusti etsittiin mm. pohjantikan ja kangaskiurun reviiirejä.

Alueen laajuudesta johtuen sekä jokikäytävä että metsäalue jaettiin kahteen osa-alueeseen. Osa-alueiden lintuja laskettiin kolmena aamuna 14.5. – 21.6.2009. Havainnointi tehtiin kävellen, kiertämällä koko tutkimusalue huolellisesti läpi. Laskennat ajoittuivat seuraavasti:

- 14.5. metsäalue kokonaan
- 16.5. jokikäytävä Kaukasten kylän etelä- ja pohjoispuolella
- 26.5. metsäalue kokonaan
- 1.6. jokikäytävä Kaukasten kylän eteläpuolella
- 7.6. jokikäytävä Kaukasten kylän pohjoispuolella
- 11.6. metsäalueen itäosa
- 17.6. jokikäytävä Kaukasten kylän eteläpuolella
- 19.6. metsäalueen länsiosa
- 21.6. jokikäytävä Kaukasten kylän pohjoispuolella

Kaukasten tutkimusalue kierrettiin jalkaisin niin tarkoin kuin mahdollista. Havainnot merkittiin selkein lyhentein peruskartasta suurennetulle käyntikartalle (1:2000). Erityistä huomiota kiinnitettiin saman lajin muiden yksilöiden yhtäaikaisiin havaintoihin, jotta kokonaisparimäärän arviointi olisi mahdollisimman luotettava. Kauempana alueen ulkopuolella ja selvästi alueen yli lentäviä lintuja ei huomioitu.

Käyntikartoille merkittiin muistiin havainnot kaikista EU:n lintudirektiivin D1-lajeista, uhanalaisista lajeista ja muista harvalukuisista lajeista. Vähemmälle huomiolle jätettiin yleisten metsälintujen reviirien sijaintipaikkojen ja lukumäärien selvittäminen. Näitä lajeja olivat mm. tali- ja sinitäinen, musta- ja räkättirastas, peippo, viherpeippo ja vihervarpunen.

Parimäärät tulkittiin Koskimiehen & Väisäsen (1988) mukaan. Joidenkin lajien kohdalla perimäärätulkinnassa otettiin huomioon myös laskentojen ulkopuolisia havaintoja (R. Salo).

Myllykallion ympäristössä Kaukasten kylän itäpuolella metsäluonto on luontaisen kaltaista. JH.

Myllykallion pohjoispuolella olevan korpijuotin keskellä on kolme pienehköä avosuota. Suoalueen lintuja ovat mm. kurki ja varpushaukka. JH.

3 Tulokset

Linnustoselvityksen aineistoon kertyi Kaukasten alueelta tietoja 67 lintulajista (taulukko 1). Nämä lajit joko pesivät, pitivät pysyvää reviiriä tai käyttivät aluetta toistuvasti ruokailuun. Ohimuantajia tai muita satunnaisvieraita ei ole laskettu lukuihin. Euroopan unionin lintudirektiivin liitteen 1 lajeja (EU D1) alueella oli yhdeksän. Uhanalaisluokituksessa huomioituja lintulajeja alueella tavattiin yhteensä 13; näistä kolme on luokiteltu vaarantuneiksi ja 10 silmälläpidettäväksi. Uhanalaisluokituksessa huomioituista alueen lajeista 6 on myös EU D1-lajeja.

Taulukko 1. Hyvinkään Kaukasten pesimälinnut ja säännölliset ruokavieraat linnustotutkimuksessa 2009 sekä joidenkin lajien parimäärät. Pariksi on tulkittu pysyvällä reviirillä oleskelleet linnut. **x** = laji on tavattu osa-alueella, mutta parimäärää ei ole selvitetty. EU:n lintudirektiivin D1- ja uhanalaislajien tiedot on ilmoitettu omilla sarakkeissaan. CR = äärimmäisen uhanalainen, EN = erittäin uhanalainen, VU = vaarantunut, NT = silmälläpidettävä.

Laji		jokialue	metsäalue	EU D1	uhanal.
Sinisorsa	<i>Anas platyrhynchos</i>	1			
Telkkä	<i>Bucephala clangula</i>	2			
Pyö	<i>Bonasa bonasia</i>	1		EU D1	
Teeri	<i>Tetrao tetrix</i>		2	EU D1	NT
Fasaani	<i>Phasianus colchicus</i>	x			
Varpushaukka	<i>Accipiter nisus</i>		1		
Tuulihaukka	<i>Falco tinnunculus</i>	1			NT
Nuolihaukka	<i>Falco subbuteo</i>	1			
Kurki	<i>Grus grus</i>		1	EU D1	
Lehtokurppa	<i>Scolopax rusticola</i>	1	1		
Metsäviklo	<i>Tringa ochropus</i>	1	1		
Rantasipi	<i>Actitis hypoleucos</i>	6			
Uuttukyyhky	<i>Columba oenas</i>	3			
Sepelkyyhky	<i>Columba palumbus</i>		x		
Käki	<i>Cuculus canorus</i>	1	1		NT
Kehraaja	<i>Caprimulgus europaeus</i>		1	EU D1	NT
Tervapääsky	<i>Apus apus</i>	x			
Käenpiika	<i>Jynx torquilla</i>	1			VU
Harmaapäätikka	<i>Picus canus</i>	2	x	EU D1	NT
Palokärki	<i>Dryocopus martius</i>	1	1	EU D1	
Käpytikka	<i>Dendrocopos major</i>	2	1		
Pikkutikka	<i>Dendrocopos minor</i>	1			VU
Pohjantikka	<i>Picoides tridactylus</i>		1	EU D1	NT
Kangaskiuru	<i>Lullula arborea</i>	1		EU D1	NT
Metsäkirvinen	<i>Anthus trivialis</i>		x		
Västaräkki	<i>Motacilla alba</i>	x	x		
Peukaloinen	<i>Troglodytes troglodytes</i>	3			
Rautiainen	<i>Prunella modularis</i>	x	x		
Punarinta	<i>Erithacus rubecula</i>	x	x		
Satakieli	<i>Luscinia luscinia</i>	1			
Pensastasku	<i>Saxicola rubetra</i>	1			NT
Mustarastas	<i>Turdus merula</i>	x	x		
Räkättirastas	<i>Turdus pilaris</i>	x	x		

Laulurastas	<i>Turdus philomelos</i>	x	x		
Punakylkirastas	<i>Turdus iliacus</i>	x	x		
Viitakerttunen	<i>Acrocephalus dumetorum</i>	1			
Kultarinta	<i>Hippolais icterina</i>	1	1		
Mustapääkerttu	<i>Sylvia atricapilla</i>	5			
Lehtokerttu	<i>Sylvia borin</i>	x	x		
Hernekerttu	<i>Sylvia curruca</i>	x	x		
Pensaskerttu	<i>Sylvia communis</i>	x	x		
Sirittäjä	<i>Phylloscopus sibilatrix</i>	6			
Tiltalti	<i>Phylloscopus collybita</i>	2	8		VU
Pajulintu	<i>Phylloscopus trochilus</i>	x	x		
Hippiäinen	<i>Regulus regulus</i>	x	x		
Harmaasiippo	<i>Muscicapa striata</i>	x	x		
Kirjosieppo	<i>Ficedula hypoleuca</i>	x	x		
Pyrstötiainen	<i>Aegithalos caudatus</i>	1			
Hömötiainen	<i>Parus montanus</i>	1	x		
Töyhtötiainen	<i>Parus cristatus</i>	1	x		
Kuusitiainen	<i>Parus ater</i>	2	x		
Sinitiaainen	<i>Parus caeruleus</i>	x	x		
Talitiaainen	<i>Parus major</i>	x	x		
Puukiipijä	<i>Certhia familiaris</i>	4	2		
Pikkulepinkäinen	<i>Lanius collurio</i>	2		EU D1	NT
Närhi	<i>Garrulus glandarius</i>	1	1		
Harakka	<i>Pica pica</i>	x			
Naakka	<i>Corvus monedula</i>	x			
Varis	<i>Corvus corone cornix</i>		x		
Kottarainen	<i>Sturnus vulgaris</i>	2			NT
Pikkuvarpunen	<i>Passer montanus</i>		x		
Peippo	<i>Fringilla coelebs</i>	x	x		
Viherpeippo	<i>Carduelis chloris</i>	x	x		
Vihervarpunen	<i>Carduelis spinus</i>	x	x		
Pikkukäpylintu	<i>Loxia curvirostra</i>		x		
Punatulkku	<i>Pyrrhula pyrrhula</i>	x	x		
Keltasirkku	<i>Emberiza citrinella</i>	x	x		

3.1 Euroopan unionin lintudirektiivin lajit

Lintudirektiivillä ('Bird directive' 79/409/ETY) suojellaan kaikkia EU:n alueella luontaisesti esiintyviä lintuja sekä niiden munia, pesiä ja elinympäristöjä. Sen mukaan jäsenvaltioiden on suojeltava, säilytettävä ja kunnostettava riittävästi elinympäristöjä kaikille direktiivin lintulajeille.

Jäsenmaiden on estettävä suojeltujen lintulajien tarkoituksellinen tappaminen, pyydystäminen ja häiritseminen sekä kaupankäynti. Lintujen suojelu ulottuu myös varsinaisten suojelualueiden ulkopuolelle. Tärkeät muuttolintujen levähdyspaikat pyritään turvaamaan.

Direktiivien tavoitteena on luonnon monimuotoisuuden säilyttäminen EU:n alueella. Tärkein keino tavoitteen toteuttamiseksi on Natura 2000 -verkosto. Näin pyritään säilyttämään EU:n tärkeinä pitämien luontotyyppien ja lajien suotuisa suojelun taso. Kyseessä olevat luontotyypit ja lajit luetellaan direktiivien liitteissä.

Suomessa tavataan yhteensä 61 EU:n lintudirektiivin 1-liitteen lajia, eli lajia joiden suojeluun yhteisössä halutaan kiinnittää erityistä huomiota.

3.2 Uhanalaiset lajit

Uhanalaisuus kuvaa todennäköisyyttä lajin häviämiseen tarkasteltavalta alueelta lähitulevaisuudessa lajin populaation suuruuden ja muutosten perusteella. Uhanalaisluokitusta sovelletaan luonnonvaraisiin populaatioihin, jotka elävät luontaisella levinneisyysalueellaan (Rassi ym. 2001).

Uhanalaisluokitus perustuu määrällisiin kriteereihin, jotka koskevat ensisijaisesti kannan, levinneisyysalueen tai esiintymisalueen suuruutta ja muutoksia. Lisäämääreinä ovat mm. esiintymisen pirstoutuneisuus ja esiintymien lukumäärä sekä kannan suuruuden voimakkaat vaihtelut.

Lajin maantieteellinen, kansallinen tai alueellinen uhanalaisuusluokka voi olla erilainen. Maailmanlaajuisen taantuman perusteella vaarantuneeksi luokiteltu laji voi kuulua silmälläpidettäviin tai elinvoimaisiin alueella, jolla sen populaatiot ovat vakaita (esim. tuulihaukka on taantunut muualla Euroopassa, mutta Suomen kanta on nykyään vakaa ja jopa kasvussa). Koko maailmassa elinvoimaiseksi katsottu laji voi olla äärimmäisen uhanalainen alueella, jossa se on hyvin vähälukuinen tai taantuva (esim. valkoselkätikka Suomessa). Kansallisissa tarkasteluissa voidaan ottaa huomioon lajin maailmanlaajuinen uhanalaisuus sekä se, kuinka suuri osuus maailman populaatiosta tai levinneisyysalueesta on tarkasteltavalla alueella. Kriteerien soveltaminen perustuu käytettävissä olevaan tietoon lajin runsaudesta, levinneisyydestä ja kannan kehityksestä. Häviämishenkien arvioinnissa käytetyt kriteerit esitellään teoksessa "Suomen lajien uhanalaisuus 2000" (Rassi ym. 2001).

Uhanalaisuusluokat ovat osa kattavasta luokituksesta, johon kaikki lajit voidaan sijoittaa. Luokkien nimissä käytetään IUCN:n (Kansainvälisen luonnonsuojeluliiton) suosituksen mukaisesti myös Suomessa englanninkielisiä lyhenteitä. Uhanalaisuudella tarkoitetaan lajin tai sitä alemman taksonin (alalaji, muunnos jne.) häviämistodennäköisyyttä. Uhanalaisia ovat äärimmäisen uhanalaiset (CR), erittäin uhanalaiset (EN) ja vaarantuneet (VU). Silmälläpidettävät lajit (NT) eivät ole valtakunnallisesti uhanalaisia. Ne ovat kuitenkin lajeja, joiden tarkkailu on aiheellista kannan kehityksen tai koon perusteella.

Hävinneet, RE (regionally extinct): Laji on hävinnyt, kun sen viimeinen yksilö on kuollut tai siirtynyt tarkastelualueen ulkopuolelle. Lyhenteellä RE korostetaan sitä, että laji on hävinnyt tarkasteltavalta alueelta, ei koko maailmasta. Suomessa tähän luokkaan kuuluvat mm. kiljukotka ja heinäkurppa.

Äärimmäisen uhanalaiset, CR (critical): Laji on äärimmäisen uhanalainen, kun siihen kohdistuu äärimmäisen suuri välitön uhka hävitä luonnosta. Suomessa tähän luokkaan kuuluvat mm. kiljuhanhi ja kultasirkku.

Erittäin uhanalaiset, EN (endangered): Laji on erittäin uhanalainen, jos se ei täytä äärimmäisen uhanalaisen kriteerejä, mutta siihen kohdistuu erittäin suuri uhka lähitulevaisuudessa hävitä luonnosta. Suomessa tähän luokkaan kuuluvat mm. muuttohaukka ja pikkutiira.

Vaarantuneet, VU (vulnerable): Laji on vaarantunut, jos se ei täytä äärimmäisen uhanalaisten tai erittäin uhanalaisten kriteerejä, mutta siihen kohdistuu suuri uhka keskipitkällä aikavälillä hävitä luonnosta. Suomessa tähän luokkaan kuuluvat mm. pikkutikka, käenpiika ja peltosirkku.

Silmälläpidettävät, NT (near threatened): Silmälläpidettäviä ovat lajit, jotka lähes täyttävät vaarantuneiden kriteerit. Silmälläpidettäviin lajeihin kuuluu mm.

- ❖ taantuneita ja harvinaisia lajeja, jotka eivät aivan täytä uhanalaiskriteerejä
- ❖ huonosti tunnettuja lajeja, joiden elinympäristöjen tiedetään olevan uhanalaisia tai taantuvia
- ❖ kriteerien mukaan uhanalaisia, jotka saavat täydennystä maamme rajojen takaa

Uusimmassa Suomen uhanalaistarkastelussa 3 lintulajia on luokiteltu hävinneeksi (RE), 6 äärimmäisen uhanalaiseksi (CR), 6 erittäin uhanalaiseksi (EN) ja 20 vaarantuneeksi (VU) lajiksi. Lisäksi 37 lintulajia on luokiteltu silmälläpidettäviksi (NT). Näiden lajien kantojen kehitystä tulee seurata erityisen tarkasti.

3.3 Jokivarren EU D1- ja uhanalaislajit

Keravanjokivarressa ja sen välittömässä lähiympäristössä todettiin linnustotutkimuksessa yhteensä viiden EU:n lintudirektiivin reviirejä (taulukko 1). Lajit ovat pyy (1), harmaapäätikka (2), palokärki (1), kangaskiuru (1) ja pikku-lepinkäinen (2).

Uhanalaisluokituksessa huomioituja lajeja alueella oli yhteensä yhdeksän. Lajeista vaarantuneiksi (VU) on luokiteltu: käki (1), käenpiika (1), pikkutikka (1) ja tiltaltti (2). Silmälläpidettäviksi (NT) jokikäytävän linnuista on luokiteltu tuulihaukka (1), harmaapäätikka (1), kangaskiuru (1), pensastasku (1), pikku-lepinkäinen (2) ja kottarainen (2).

Talviaikaan virtapaikoista löytää koskikaran (NT), mutta kesävieraana se on harvinainen Kaukasissa. SN.

3.4 Keravanjokivarren linnut Kaukasten alueella

Keravanjokivarressa tavattiin pienvesille tyypillisesti niukasti pesiviä vesilintuja. Puolisukeltajasorsista alueella pesi sinisorsa ja kokosukeltajista telkkä. Kahlaaja-linnuista aluella tavattiin lehtokurppa, rantasipi ja metsäviklo. Lehtokurpan revii-rejä jokikäytävän alueelta löydettiin yksi. Rantasipipareja tutkitulla jokikäytäväosuudella oli yhteensä kuusi ja metsäviklopareja kolme.

Jokivarsimetsien kanalintuja ovat pyy ja fasaani. Pyyreviiri oli jokikäytävän eteläosan kuusivaltaisessa osassa. Fasaaneja tavattiin asutuksen liepeillä metsän reunassa.

Nuolihaukka ja tuulihaukka ovat jokikäytävän ja sen lähiympäristön päiväpe-tolintuja. Nuolihaukan pesäpaikan löytäminen on työlästä, eikä pesää voitu tässä tutkimuksessa etsiä. Kartalle merkitty reviirin keskipiste on suuntaa antava. Tuulihaukan reviiri sijaitsi tutkimusalueen pohjoispuolen viljelysaukealla. Keski-Uudellamaalla vähälukuisen uuttukyyhkyn reviirejä oli yhteensä kolme.

Tikkalintujen runsaus ilmentää jokikäytävän ja lähiympäristöjen monipuolisten metsäelinympäristöjen soveltuvuutta näille lajeille. Käenpiian reviiri löytyi tutkimusalueen kaakkoisosan hakkuuaukolta. Harmapäätikan reviirit olivat kylän keskustan molemmin puolin. Palokärjen pesintä onnistui, sillä maastopoikaset nähtiin jokivarren puissa. Sen sijaan pikkutikan pesintä epäonnistui käpytikan tuhottua pesäkolon (R. Salo).

Vähälukuisen kangaskiurun reviiri löytyi kesäkuun toisella laulukaudella tutkimusalueen pohjoisosan liepeiltä epätyypillisestä paikasta hakkuuaukolta. Samalle alueella oli pensastaskureviiri tutkimusalueen tuntumassa kesantoniityllä. Pysr-tötiäisen pesintä varmistui Kaukasten kyläkeskuksen pohjoispuolelta (R. Salo).

Yölaulajalintuja tutkimusalueella oli poikkeuksellisen niukasti. Monina vuosina runsaslukuisena esiintyviä satakieliä oli vain yksi (R. Salo). Viitakerttusen revii-rejä oli samoin yksi.

Kylän eteläpuolella jokivarren lehtometsien lintulajisto on runsain ja moni-puolisin. Peukaloisen ja sirittäjän revii-rejä alueella oli molempia kolme. Luonnontilaisen, varttuneen havumetsän lajeja alueella olivat tilitilli (2), puukiipijä (4) ja töyhtötiainen (1). Mustapääkertut (5) ja kultarinta (1) asuttivat jokikäytävän niitä osuuksia, joilla korkeapuustoinen lehtimetsä on valoisaa ja avaraa.

Kottaraisen pesiä löytyi metsäalueelta kaksi, molemmat luonnonkoloista. Pik-kulepinkäisen revii-rit olivat tutkimusalueen pohjoisosan tuntumassa niityllä.

Näkymä jokivarresta Hiilimäen eteläpuolella. JH.

3.5 Kaukasten metsäalueen EU D1- ja uhanalaislajit

Kaukasten kylän itäpuolisella metsäalueella tavattiin linnustotutkimuksessa yhteensä kuuden EU: n lintudirektiivin D1 lajin reviirit (taulukko 1). Lajit ovat teeri (2), kurki (1), kehrääjä (1), harmaapäätikka (1), palokärki (1) ja pohjantikka (1).

Uhanalaisluokituksessa vaarantuneeksi huomioituja lajeja alueella oli yksi, tilitatti (8). Silmälläpidettäväksi (NT) määriteltyjä lajeja alueella oli viisi: teeri (2), käki (1), kehrääjä (1), harmapäätikka (1) ja pohjantikka (1).

3.6 Kaukasten metsäalueen linnut

Kaukasten kylän itäpuolisen metsäalueen metsänhoito on ollut lähimenneisyydessä laajoilla alueilla tehokasta. Metsien ikä on enimmäkseen nuorehko. Varttuneempia kuusimetsiä on paikoin, mm. Kuusirinteen talon koillispuolella ja Myllykallion ympäristössä. Etelä-Suomen metsien kanalinnuista vaateliain, metso, on tätä nykyä vain ruokavieras. Alueen pesimälajistossa on tehokkaasta metsänhoidosta huolimatta edelleen myös vaateliasta ja huomionarvoista lajistoa.

Yksinään ruokailevia teerikukkoja säikäytettiin siivilleen kahdesta paikasta. Naaraita ei nähty. Teerten soidinpulinaa kuultiin yleisesti toukokuun aamuina, mutta kyse oli yksittäisistä linnuista. Alueen teerikanta ei liene erityisen vahva. Tulkitsimme havaintojen perusteella kannaksi kaksi paria, joka lienee maksimi.

Varpushaukka pesi metsäalueen pohjoisosan korpijuotissa. Samalla alueella liikkunut kurkipari lienee ns. "kihlapari", joka ei tutkimuksen aikaan ollut vielä lisääntymisiässä. Käkien määrystä on linnustotutkimuksissa usein vaikea tehdä varmoja johtopäätöksiä kukkuvien lintujen perusteella, sillä koiraat vaihtavat ahkerasti laulupaikkaa ja ovat vaarassa tulla lasketuksi kahteen tai useampaan kertaan. Havaintojen perusteella alueella oli varmasti yksi käkireviiri. Kehräjäpari asettui Tapionkallion alueelle parin vuoden tauon jälkeen. Kallioalue ja sitä ympär-

röivät kuivahkot mäntyvaltaiset kangasmetsät ovat kehräjän erityisesti suosimaa elinympäristöä.

Alueella tehdyistä palokärkihavainnoista tulkittiin yksi reviiri. On kuitenkin mahdollista, että havainnot koskevat jokikäytävän alueella pesineen pariskunnan lintuja. Etelä-Suomen korpimetsissä harvalukuisena pesivä pohjantikka todettiin Myllykallion alueella. Harmaapäätikan reviiri sijoittui tutkimusalueen eteläreunaan, Tapion talon ympäristöön, jossa oli myös lehtimetsien vaateliaan laulutaiturin, kultarinnan, reviiri. Havumetsien vaatimattomammin laulava tilitatti oli poikkeuksellisen runsaslukuinen metsäalueella (8 reviiriä). Tiltaltin pesimäkanta on jo pitkään ollut Suomessa voimakkaasti taantunut, joten laji on luokiteltu vaarantuneeksi (VU). Metsäalueen tiltalttien määrää voidaankin pitää poikkeuksellisen suurena.

Kehrääjän (EU D1, NT) elinympäristöä Tapion talon pohjoispuolella. SN.

3.7 Muita huomionarvoisia lintuja Kaukasten alueella

Metso (EU D1, NT) on vielä 1980- ja 1990-luvuilla kuulunut Kaukasten kylän itäpuolisen metsäalueen säännölliseen lajistoon (Apus ry:n havaintoarkisto, R. Salo). Etelä-Suomen metsäkannat ovat taantuneet voimakkaasti parin viimeisen vuosikymmenen aikana ja laji on luokiteltu silmälläpidettäväksi (NT). 2000-luvulla metsoista on muutamia havaintoja tutkimusalueelta, mm. Myllykallion ympäristöstä.

Lapinpöllö (EU D1) on harvinainen pesimälintu Etelä-Suomessa. Vuonna 1985 lapinpöllö pesi Savelan tilan mailla, tutkimusalueen tuntumassa. Lapinpöllö on nomadi, joka vaihtaa asuinpaikkaansa myyräkantojen vaihtelun mukaan.

Viirupöllö (EU D1) pesi vuonna 2005 Tapion talon länsipuolella pöntössä. Tämän jälkeen pesäpuu on kaadettu, eikä pesintää ole enää todettu.

Lehtopöllöpari on pesinyt pitkään Savelan talon tuntumassa, myös vuonna 2009 (R. Salo).

Koskikara (NT) on jokatalvinen vieras Keravanjoessa, mm. Tehtaankoskessa ja Niinikoskessa (R. Salo). Joulukuussa 2007 Tehtaankoskessa nähtiin kolme koskikaraa.

3.8 Liito-orava Kaukasten jokivarressa

Kaukasten jokivarresta, tutkimusalueen eteläosasta löytyi laajahko yhtenäinen alue, jossa havaittiin runsaasti merkkejä liito-oravasta. Liito-orava on EU:n luontodirektiivissä huomioitu laji, jonka elinympäristöjen tuhoaminen on kiellettyä. Laji on määritelty uhanalaiseksi (VU). Keväällä lisääntymisaikaan liito-oravat merkitsevät reviirinsä ulostepapanoilla, joita varmimmin löytää suurten kuusten ja haapojen tyviltä.

Kaukasissa liito-oravan jälkiä löytyi laajahkolta alueelta, joka ulottui Vanuntien sillan pohjoispuolelta etelään ja joen molemmin puolin ohi vedenpuhdistamon Ilolan talon lounaispuolelle. Linnustotutkimuksen ohessa löydetyt merkit liito-oravasta merkittiin gps:n avulla karttapohjalle (liite 4). Todellinen esiintymisalue saattaa olla nyt havaittua laajempi.

Liito-oravan tuoreita ja vanhempia papanoita 16.5.2009 Kaukasten jokivarressa. JH.

4 Johtopäätökset ja suositukset

Kaukasten tutkimusalueen linnusto on erilaisten elinympäristölaikkujen (mm. jokikäytävän lehdot, lehtomaiset kankaat ja niityt ym., sekä itäpuolisen metsäalueen kalliomännikkö ja korpijuotin rehevät suot) johdosta monipuolinen ja runsas. Pesivien lintuparien tiheyttä neliökilometriä kohden ei tutkittu tässä tutkimuksessa. Jokivarren lehtometsissä paritiheys on kuitenkin korkea ja lajisto ansaitsisi perusteellisemman tutkimuksen. Huomionarvoista on, että luonnon-tilaisimmalta alueelta löytyi runsaasti merkkejä liito-oravan (VU) oleskelusta. Alueella lienee useampi reviiri. Tutkimusalueen pesimälajistossa on runsaasti vaateliaita ja vähälukuisia, sekä taantuvia lintulajeja. Pesimälajeista peräti yhdeksän on EU D1-lajeja. Kolme lajia on vaarantuneita (VU) ja kymmenen lajia kuuluu silmälläpidettäviin (NT).

Linnustotutkimuksen tulosten perusteella suosittelemme pidättäytymään voimakkaista maankäytön muutoksista linnustollisesti rikkaimmilla alueilla. Linnustollisesti rikas alue käsittää koko tutkitun jokivarren alueen, sekä Kaukasten kylän itäpuolisen metsäalueen kallioalueiden (Myllykallio, Tapionkallio) ympäristössä. Lisäksi korpijuotin alueella olevien pienialaisten soiden ympäristö olisi hyvä jättää voimakkaiden toimenpiteiden (mukaan lukien päätehakkuut) ulkopuolelle. Jokivarren eteläosassa olevan luonnonsuojelualueen laajentaminen turvaisi mm. liito-oravan ja vaateliaan lintulajiston elinympäristön.

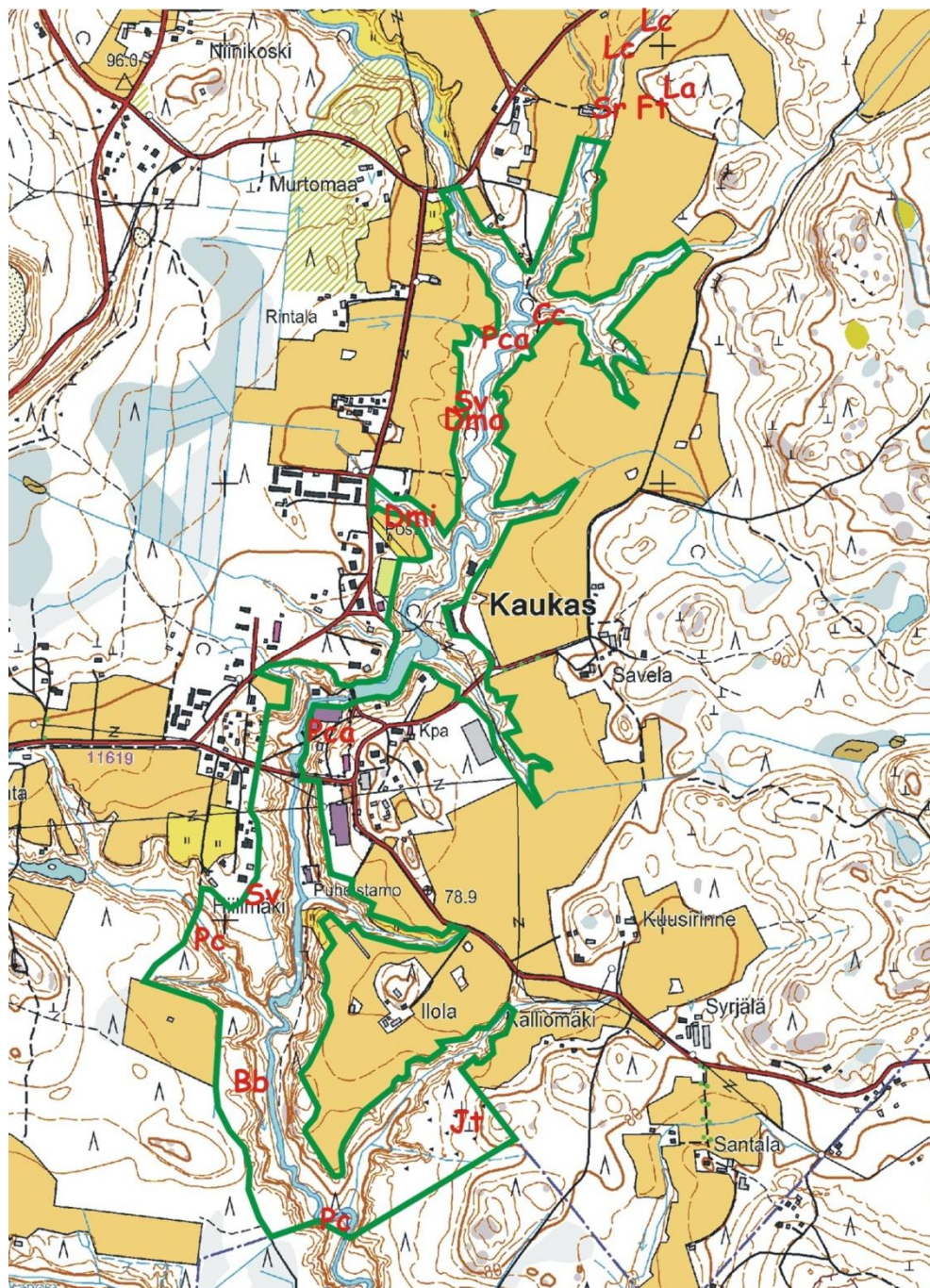
Liito-oravan haapa Keravanjokivarressa Kaukasissa. JH.

LÄHTEET

- BirdLife Suomi ry 2009: Tiira-luontotietopalvelu <http://www.tiira.fi>. Viitattu 27.7.2009.
- Keski- ja Pohjois-Uudenmaan lintuharrastajat Apus ry:n arkisto. Viitattu 31.7.2009.
- Koskimies, P. & Väisänen, R. A. 1988. Linnustoseurannan havainnointiohjeet. 2., uusittu painos. Helsingin yliopiston eläinmuseo, Helsinki.
- Luonnontieteellinen keskusmuseo, Rengastustoimiston tietokanta: Rengastetut linnut Kaukasten kylän alueella. Viitattu 22.7.2009.
- Rassi, P., Alanen, A., Kanerva, T. & Mannerkoski, I. (toim.) 2001: Suomen lajien uhanalaisuus 2000. – Ympäristöministeriö ja Suomen ympäristökeskus, Helsinki. 432 s.
- Salo, R. Puhelinkeskustelu 31.7.2009.

Liite 1.

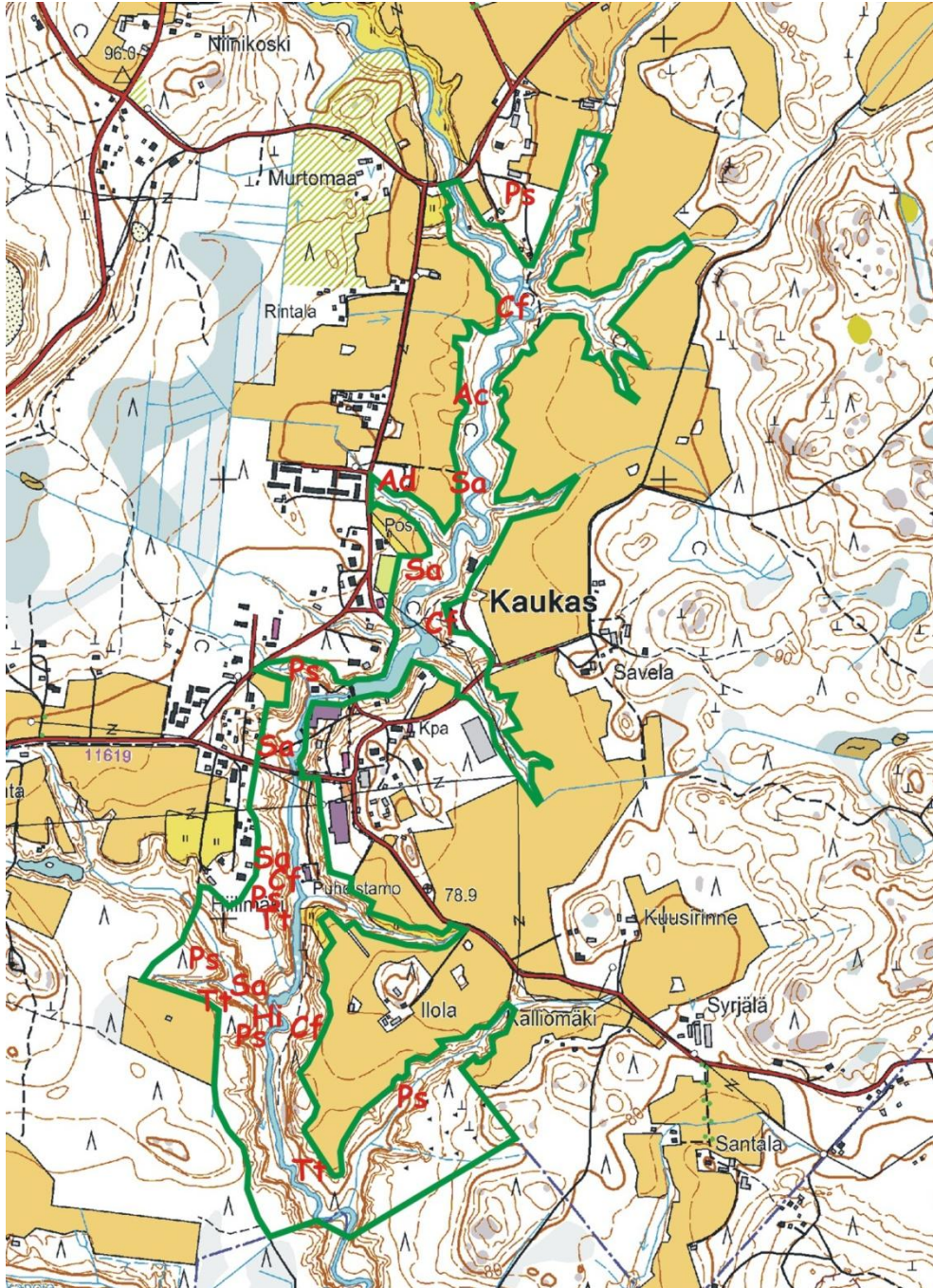
Hyvinkään Kaukasten jokialueen EU D1 ja uhanalaislajit 2009.

Bb = pyy, Ft = tuulihaukka, Jt = käenpiika, Pca = harmaapäätikka, Dma = palokärki, Dmi = pikkutikka, La = kangaskiuru, Sr = pensastasku, Pc = tiltalti, Lc = pikkulepinkäinen, Sv = kottarainen.

Liite 2.

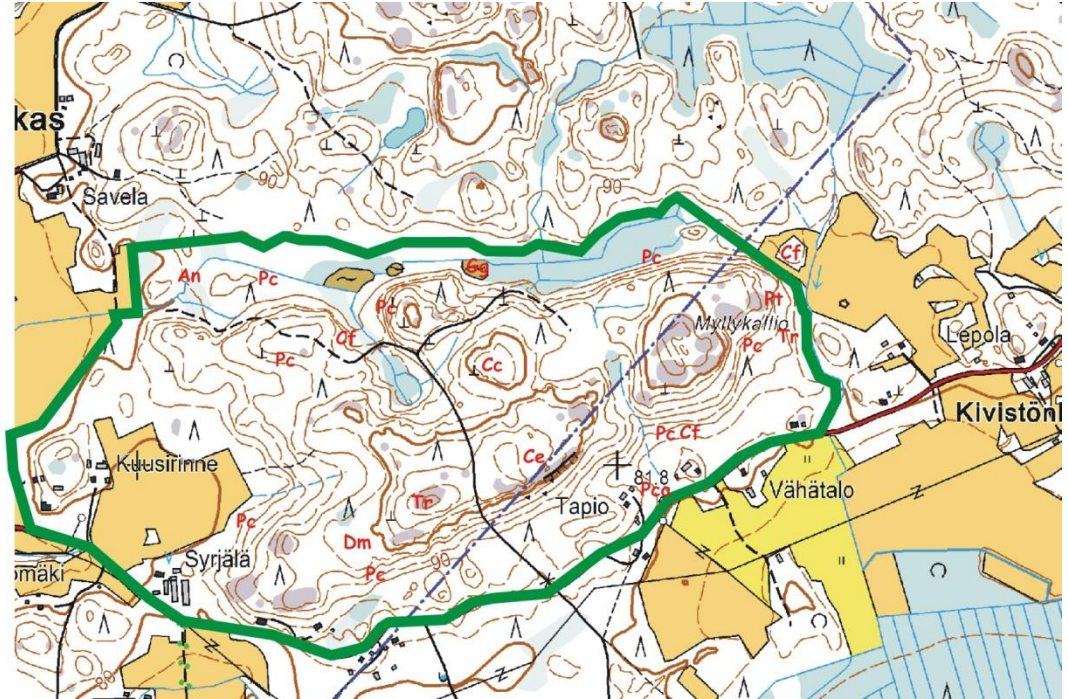
Hyvinkään Kaukasteen jokialueen muita huomionarvoisia pesimälintuja 2009.

Tt = Peukaloinen, Ac = viitakerttunen, Hi = kultarinta, Sa = mustapääkerttu, Ps = sirittäjä, Ac = pyrstötiainen, Cf = puukiipijä.

Liite 3.

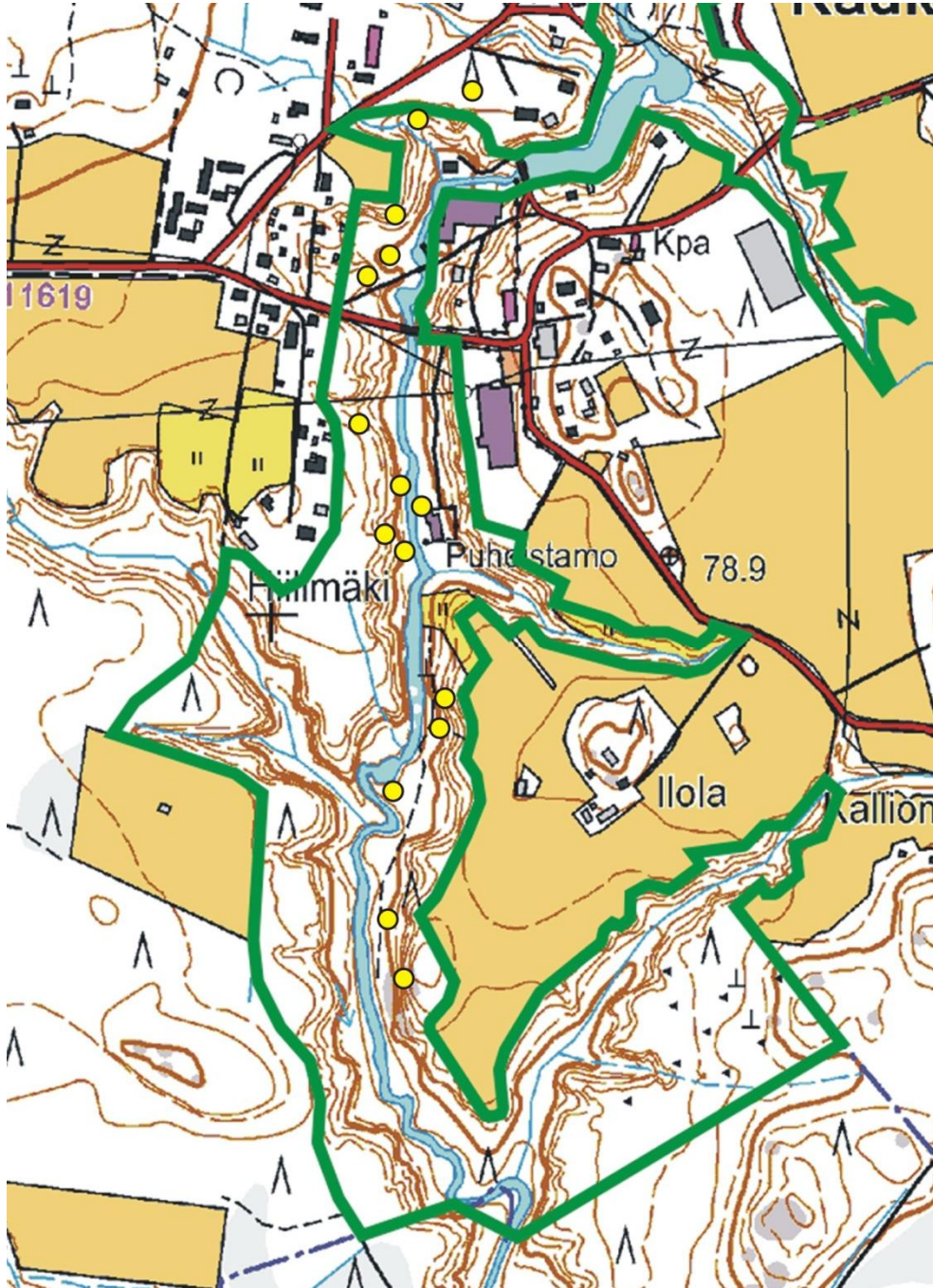
Hyvinkään Kaukasten metsäalueen EU D1- ja uhanalaislajit, sekä varpushaukan ja puukiipijän reviirit.

Tr = teeri, Gg = kurki, An = varpushaukka, Cc = käki, Ce = kehrääjä, Pca = harmaa-päätikka, Dm = palokärki, Pt = pohjantikka, Pc = tiltalti, Cf = puukiipijä.

Liite 4.

Liito-oravan esiintymispaikat linnustotutkimuksessa 2009.

Liito-oravan oleskelupaikat on merkitty keltaisin ympyröin.